

Wprowadzenie

Drugi numer czasopisma „Fabrica Litterarum Polono-Italica” poświęcony został w znacznej mierze postaci królowej Bony Sforzy d’Aragona, niezwykle barwnej osobistości historycznej, personie ważnej dla dziejów Polski. We Włoszech trochę zapomnianej, chociaż lepiej pamiętanej w Bari, ponieważ w tym mieście spędziła ona młodość i ostatnie chwile swego życia.

W wielu polskich, ale też i włoskich pracach naukowych, popularnonaukowych i publikacjach beletrystycznych omawiano różne aspekty życia i działalności władczyni. Do dziś najważniejszym i najpełniejszym opracowaniem pozostaje czterotomowe dzieło Władysława Pocięchy *Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie odrodzenia*, wydane w latach 1949–1958, które jednak po kilku dekadach od momentu powstania wymaga nowych, bardziej szczegółowych ustaleń. Okrągła – pięćsetna rocznica ślubu Bony z królem Polski Zygmuntem I, przypadająca na dzień 6 lutego 2017 roku, stała się pretekstem do zorganizowania polsko-włoskiej konferencji naukowej pt. *Bona Sforza. Regina di Polonia e principessa di Bari. Politica, società, cultura (Bona Sforza. Królowa Polski i księżniczka Bari. Polityka, społeczeństwo, kultura)*, która odbyła się w Università degli Studi di Bari Aldo Moro (Uniwersytet im. Aldo Moro w Bari). Konferencja stanowiła jedno z kilkunastu wydarzeń wchodzących w skład dużego, interdyscyplinarnego projektu pt. *Settimana della cultura italo-polacca (Tydzień kultury włosko-polskiej)* przygotowanego z inicjatywy Instytutu Polskiego w Rzymie, we współpracy ze wspomnianym uniwersytetem oraz z l’Associazione Pugliese Italo Polacca (Apulijskie Stowarzyszenie Włosko-Polskie).

Wygłoszone referaty prezentujące nowe badania z różnych dyscyplin naukowych: historii, historii literatury, historii sztuki i architektury – udowodniły, że nadal na te-

mat królowej i jej otoczenia nie powiedziano wszystkiego i że po pięciuset latach od przybycia do Polski – jak uważano ówczesznie – najlepiej wykształconej włoskiej księżniczki wydarzenia związane z jej bogatym życiorysem, wielostronną działalnością i recepcją tejże, wciąż kryją wiele nieznanych lub niewystarczająco rozpoznanych tropów badawczych. Wspomniane referaty stanowiły zasadniczy trzon zgromadzonego materiału, który prezentujemy w dziale głównym (*Artykuły i rozprawy*) niniejszego tomu. Sekwencję tekstową rozpoczyna artykuł Angelantonio Spagnolettiego, w którym autor próbuje odpowiedzieć na pytanie: jak Bona Sforza radziła sobie na europejskiej arenie politycznej, jak planowała swoją dynastyczną „partię szachów” rozgrywaną w „salonie możnych”. Kontrapunkt dla spraw „wielkiej polityki” stanowi zwrot w stronę „estetyki precjozów”. Czytelnicy będą mogli zapoznać się – w ramach tego dialektycznego napięcia – z analizą ubiorów i biżuterii młodziutkiej Bony, które zaprezentowane zostały podczas ceremonii ślubnej, a utrwalone na jedynym ze znanych portretów królowej (artykuł Agnieszki Bender). W dalszej części numeru – frapujący wizerunek Bony Sforzy kreśli (w dwóch odrębnych artykułach) Monika Werner. Obraz królowej „konstruowany” w polskiej literaturze dramatycznej dopełnia impresyjny fresk odsyłający do przedwojennego filmu Józefa Lejtesa. Całość zaś spina szkic Janiny Janas, poświęcony ważnym kontekstom literackim i historycznym (rola dyplomaty Jana Grotkowskiego w wyjaśnianiu tajemnicy tzw. sum neapolitańskich – filtrowana przez wyobraźnię barokowego poety: Jana Andrzeja Morsztyna).

Królowa Bona Sforza po raz kolejny jawi się więc jako postać wielowymiarowa: kobieta nieprzeciętnej urody, znakomicie wyedukowana, o wyrafinowanym guście, często wyrastająca dzięki swej wiedzy i inteligencji ponad otoczenie, które nie zawsze potrafiło (i chciało!) ją zrozumieć lub docenić. To nieodrodna córka pełnej energii, posiadającej bardzo silną osobowość, matki – Izabeli d’Aragona, księżnej, która fascynowała samego Leonarda da Vinci. Niewątpliwie zasługuje Bona na lepsze poznanie, także przez Włochów. Ze względu na rolę, jaką odegrała w historii Polski i Italii, powinna znaleźć poczesne miejsce w panteonie najwybitniejszych kobiet – władców Europy XVI wieku.

Część druga niniejszej edycji pisma (*Varia*) przynosi trzy prace tematycznie zróżnicowane. Triadę otwiera tekst Maurizzia Griffo, skupiony na śledzeniu dynamiki procesu historycznego, który doprowadził do zjednoczenia i niezależności Włoch. Wątki „polityczne” kontynuuje także opracowanie Iwony Doroty. Choć wprowadza nas ono w świat dziewiętnastowiecznej epistolografii – kieruje jednocześnie naszą uwagę w sam środek dyskusji o możliwych konsekwencjach europejskiej Wiosny Ludów. Ostatni z serii artykułów (autorstwa Weroniki Korzenieckiej) przybliży natomiast sylwetkę i strategię twórczą Roberta Saviana, artysty i pisarza „osobnego”, zasadniczo (prowokacyjnie!) „poróżnionego” ze swoją współczesnością.

W dziale *Prezentacje* wybitny znawca i edytor twórczości Jarosława Iwaszkiewicza – związany z Muzeum pisarza w Stawisku – Robert Papieski przygotował

transkrypcję rękopiśmiennego materiału (stanowiącego zaczątek oryginalnego, nieukończonego projektu pisarskiego poświęconego Bonie Sforzy) – *Pogrzeb królowej*. Całość poprzedzona została krótkim filologicznym wstępem, stanowiącym syntetyczne omówienie materiału *in statu nascendi*.

„Moduł przekładowy” pisma wypełnia tłumaczenie na język włoski opowiadania *Bari* Jarosława Iwaszkiewicza, które dobrze koresponduje z monograficznym wykładem numeru, poświęconego królowej Bonie. Przekładu dokonały Janina Janas i Stefania Riccardo. Pragniemy w tym miejscu podziękować wszystkim pełnomocnikom Rodziny i spadkobiercom pisarza. Bez ich pomocy i zgody tekst podróży Iwaszkiewicza nie mógłby się ukazać.

I wreszcie – *last but not least* – końcowa sekwencja tekstów (*Dyskusje, omówienia, glosy*) gromadzi krytyczne komentarze naniesione na marginesach polsko-włoskich nowości wydawniczych. Dział otwiera artykuł Janiny Janas, która, mając za przewodnik książkę Adrianny Senatore, analizuje historiograficzne dzieło Mirona Costina. Francesco Cabras przygląda się książce Colantonia Carmignano. Wsłuchując się w znakomitą przedmowę Luigiiego Marinello, bada intertekstualne przestrzenie tekstu. Z kolei Katarzyna Kowalik skupia uwagę na beletrystycznym wielogłosie. Wydany w 2018 roku tom – *Il romanzo in Italia*, pod redakcją Giancarla Alfana i Francesca de Cristofaro, stanowi ciekawy przegląd pól badawczych we współczesnej narratologii. Daniele Stasi skupia się natomiast na jednej książce – chodzi o *Listy z lagrów i więzień 1939–1945. Wybrane zagadnienia*, autorstwa Lucyny Sazdikowskiej. Podobnie czyni Alessandro Ajres, wczytując się w relację wybitnego historyka Tommasa Fiore, który w swojej książce utrwała obrazki z Polski widzianej w roku 1953. Dział kończy się tekstem Ewy Litwin, która, podążając za głosem (i pismem) Daniele Stasi, tropi początki polskiej myśli narodowej, widzianej tym razem z perspektywy włoskiej.

Rocznik „*Fabrica Litterarum Polono-Italica*” zbiera również, z kronikarskiej potrzeby oraz konieczności faktograficznego porządkowania doświadczeń okołoliterackich, informacje o ważnych wydarzeniach i godnych odnotowania konferencjach, spotkaniach, osobach. W tym roku, w dziale *Kronika* zostały zaprezentowane, w duchu monograficznej całości, omówienia dwóch konferencji poświęconych królowej Bonie (spotkanie w Warszawie – w relacji Pawła Tyszki oraz spotkanie w Bari – w relacji Agnieszki Bender). Całość dopełnia sprawozdanie z neapolitańskiej konferencji naukowej poświęconej twórczości Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, sporządzone przez Annagrazie Carriero oraz Ivana de Matteo.

Redaktorki tematyczne tomu
Agnieszka Bender i Janina Janas